

Denizli İlimizin Tarihçesi [1]

DENİZLİ'NİN TARİHÇESİ

TARİHÇE

İlkça'larda Denizli Yöresi

Denizli yöresinin ilk ve en önemli yerleşim yeri **Beycesultan Höyüğü** 'dür. (Günümüzde Beycesultan, Çivril ilçesinin 5 km. kadar güneyinde Çivril –Denizli karayolunun hemen sağında yer alır.) Yerleşimin günümüzden **6000 yıl önce M.Ö. 4000 yıllarında Kalkolitik dönemle** başlamıştır. Öngörülmektedir.

Tarihi dönemlere gelindiğinde Denizli yöresinin bilinen ilk sakinleri Arzavallılar olmuştur. M.Ö 1200-1700 arası süren Karanlık Çağ'dan sonra yöreye Frigler hakim olmuşlardır. Xenophon'a göre Frigya'nın batı sınırlarındaki en önemli yerleşimlerinden biri **Collosai (bugün Honaz)** şehri idi. Friglerin yıkılmasıyla ardından bölge Lidyalılara eline geçmiştir. Lidya Devletinin doğu sınırı ünlü Yunanlı tarihçi Herodot'a göre Karura adlı yerleşimdir. **Karura şehri** bugün Denizli'ye bağlı **Sarayköy ilçesinde** bulunmaktadır.

Batı Anadolu bölgesi ve dolayısıyla Denizli yöresi M.Ö 129 yılında Romalılarca Asya eyaletine bağlanarak prokonsüllerce yönetilmeye başlanmıştır. Romalılar Asya eyaletindeki mevcut yolları güçlendirip yol ağını Bergama yönünden Efes ve Milet yönüne çevirdiler. Denizli Bölgesi doğu-batı yönünde önemli nokta haline gelmiştir.

Roma Devleti'nin M. S 395 yılında ikiye ayrılması sonucu Anadolu Doğu Roma yani Bizans idaresi altında kalmıştır. Bizans Devleti zamanında Denizli yöresi Helenistik ve Roma dönemlerindeki önemini kaybetmiş ve bir süre sonra bölgeye gelen Türklerin eline geçmiştir.

Denizli'de Türk Hâkimiyeti

Türklerin Denizli ile ilk ilişkileri 1070 yılında başlamıştır. Büyük Selçuklu Beyi Alparslan Bey yörenin en gelişmiş kentlerinden Honaz'ı aldıktan sonra Laodikeia'yı da yağma ederek istila hareketini Ege kıyılarına doğru ilerletmiştir. Ancak bu istila hareketi geçici olmuştur. 1071 Malazgirt Savaşı'ndan sonra Anadolu başta olmak üzere zapt edilmiş, bu arada Denizli çevresi de Kutalmışoğlu Süleyman'ın maiyetindeki Beyler tarafından fethedilmiştir.

Denizli ve yakın çevresi 12. Yüzyılın sonlarına kadar Türklerle Bizanslılar arasında sürekli el değiştirmiştir ve sonunda Selçuklu Sultanı I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in ikinci kez tahta çıkmasıyla birlikte, 1206-1207'de tamamen Türklerin eline geçer.

1176 Miryokefalon (Myriocephalon) Savaşı ile Selçuklu Ordusu Bizans Ordusunu yenmeyi başarmıştır. (Myriocephalon geçidinin Denizli'nin Çivril ilçesi yakınlarında olduğu ve savaşın burada cereyan ettiği görüşü birçok taraftar bulmuştur.) Bu tarihten sonra Türkmenler kitleler halinde Denizli ile sınırına yaklaşmıştır.

Denizli toprakları XIII. yüzyıl başlarından itibaren Selçukluların "uc" diye tanımladıkları sınır bölgesinin güneybatı kanadında oluyordu. Denizli toprakları bu dönemde çok büyük bir Türkmen nüfusuna sahiptir. Bu dönemde sadece Denizli bölgesinde 200.000 çadın (hane) Türkmen nüfusunun bulunması bize bu konuda fikir vermeye yeterlidir. Denizli Bölgesi bu yönüyle en yoğun Türkmen nüfusunun bulunduğu yer durumundadır.

Beylikler Döneminde Denizli’de ilk Türk Beyliği 1260 tarihinde kurulmuş olup uzun ömürlü olamamıştır. Sahip Ataoğulları, Germiyanoğulları ve İnanoğulları Beylikleri yörede hâkimiyet kurmuşlardır.

Osmanlı Devleti Döneminde Denizli

Denizli ilk defa 1391 yılında **Osmanlı topraklarına** katılmıştır. Ancak 1402 yılında Ankara savaşında Osmanlı Devleti’nin Timur tarafından mağlup edilmesi sonucu Denizli yeniden Germiyanoğlu Beyliği’ne verilmiştir. 1429 yılında Denizli tüm Germiyan topraklarıyla birlikte Osmanlıların eline geçmiştir.

Denizli Osmanlı yönetimine geçtikten sonra yöre ahalisinin büyük çoğunluğu kırsal kesimde yaşamaya devam etmiştir. Kırsal nüfusun önemli bir bölümü ağıretler halinde göçebe olarak yaşamışlardır. Bunlara ait yer adları günümüze deyin varlığını devam ettirmiştir (Avşar, Bayat gibi). Yerleşik olan kent nüfusu ise esnaf loncalarına bağlı olarak ticari faaliyetlerle uğraşmaktaydılar.

İbni-Battuta seyahatnamesinde 1332 yılında uğradığı Denizli’de Ahi Sinan ve Ahi Tuman adlı iki ahi reisinden bahseder. Hatta bazı kaynaklara göre Ahi tekkilatının kurucusu olan Ahi Evran bir süre Denizli’de kalıp burada bahçevanlık yapmıştır. Sosyal yönden Denizli 14. ve 15. yüzyıllarda doruk noktasına ulaşmıştır.

Denizli İdari Tekkilat Tarihi

Osmanlı Devleti idari bakımdan eyaletlere, eyaletler sancaklara, sancaklar, kazalara, kazalar nahiyelere taksim edilmiştir. Denizli yöresi 1429 yılında hakimiyetine girdiği Osmanlılar tarafından kazalar halinde coğrafi durumuna göre üçe bölünerek, üç ayrı sancağa bölünmüştür.

Asi Karaağaç’ın Hamid, Tavas’ın ise Menteşe sancaklarına bölünmesine rağmen, bugünkü Denizli’nin büyük kısmını teşkil eden Homa, Işıklı, Çal, Baklan, Denizli, Honaz, Sarayköy ve Buldan Kütahya sancağına bölünmüştür.

Denizli kazasının idari yapısı ufak tefek değişikliklerle 17. yüzyıla kadar devam etmiş, ancak bu yüzyılda Kütahya’da bulunan Anadolu Beylerbeyliği dahilinde Denizli toprakları Aydın Eyaleti topraklarına dahil edilerek bir deyim haline gelmiştir.

Denizli’de 1876 yılında ilk Belediye Tekkilatı kurulmuştur. 1883’te Sarayköy, Buldan ve Tavas ilçelerinin bölünmesiyle "Sancak" haline getirilen Denizli, 1884’te Çal, 1888’de Acıpayam ilçelerinin katılmasıyla Aydın’a bağlı mutasarrıflık, Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşuyla da 1923’te il olmuştur.

Denizli Adının Kökeni

Denizli’nin eski adı **“Ladik”** ya da **“Lazik”** idi. Bu kelime Laodikeia kelimesinden gelmektedir ve Türkçe’de bir anlam ifade etmemektedir. Yukarı Menderes Vadisinde (bugünkü Denizli şehrinin 6 km kuzeyinde) bulunan Laodikeia şehrinin Türklere geçiş sırasında “Ladik” ismi de miras kalmıştır. Aynı zamanda bulunan Khonae-Honas, Khoma-Homa, Tabae-Tavas da bulunduğ gibi Laodikeia’da bu kaideye uygun olarak Ladik ismini almış ve Selçuklu kayıtlarına öyle geçmiştir.

Ancak Selçuklu hakimiyeti ile birlikte şehrin bugünkü yerine taşınması neticesinde “Ladik” adının yanında **“Toğuzlu”** adı da kullanılmaya başlanmıştır. “Toğuzlu” adının “Ladik” adıyla birlikte kullanılmasıyla bu kelimelere **“Tonuzlu”** ve **“Tonguzlu”** adları da eklenmiştir.

Ünlü Seyyah İbni-Battuta 1333 yılında ziyaret ettiği Ladik şehrine aynı zamanda **“Donguzlu”** dendiğini söylemektedir. Ayrıca yukarı ayni yıllarda kaydeden Mesalik Ülbarsar’da **“Tonguzlu”** ifadesini kullanmıştır. 1350 yıllarına ait bir İhlan vergi kaydı

ise “**Tonuzlu**” diye yazar. Yine 1372 tarihli bir takvimde de “**Tonguzlu**” yazılmaktadır. Timur’un resmi tarihçileri de “**Donguzlu**” ve “**Tenguzlu**” diye kayıtlar tutmuşlardır. Bu tarihlerden sonra bu ifadelerin yerine “**Tonuzlu**” ifadesinin kullanıldığı kesin olarak görmekteyiz. Nitekim erken dönem Osmanlı tarihçilerinden Nesri ve Aşkaşazade eserlerinde “**Tonuzlu**” imlasını kullanmışlardır.

“**Tonuzlu**” isminin “**Denizli**” sekline dönüşmesi XVI. Yüzyılın ikinci yarısında İstanbul’da yaygın bir Osmanlı kayıtlarında “**Dinuzlu**” kullanılmaya başlanmıştır. Bu dönemde kent ürayan gezginler eserlerinde “**Denzely**”, “**Denizley**”, “**Denisli**”, “**Degnislî**”, “**Denizli**” adlarını kullanmışlardır.

Ancak XVI ve XVII. yüzyıllarda Laodikeia – Ladik – Lazik çizgisinin Osmanlı Dönemindeki devamı olan “**Lazikkiye**” ismi de kullanılmıştır. “**Denizli**” adı ancak 1675 yıllarından sonra “**Lazikkiye**” ile birlikte yaygın olarak kullanılmaya en nihayetinde 1700 yıllarından sonra bu kullanım kesinlikle yerleşmiş ve bölgeyi günümüze kadar ifade eden isim hüviyetini kazanmıştır.

Kaynak adresi: <https://www.tkgm.gov.tr/tr/icerik/denizli-ilimizin-tarihcesi>

Linkler

[1] <https://www.tkgm.gov.tr/tr/icerik/denizli-ilimizin-tarihcesi>